יירשו אחרים תחתיהם בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להן אלא שקל והא הכא דכשתי שדות וכשני בני אדם דמי וקתני דקני הוא מותיב לה והוא מפרק לה בראוי ליורשו [א]ור' יוחנן בן ברוקה היא אמר רב אשי תא שמע [ב]נכסי לך ואחריך יירש פלוני ואחרי אחריך יירש פלוני מת ראשון קנה שני מת שני קנה שלישי ואם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון והא הכא דכשתי שדות ושני בני אדם דמי וקתני דקנה וכי תימא הכא נמי בראוי ליורשו ור' יוחנן בן ברוקה היא אי הכי מת שני קנה שלישי הא [ג]שלח רב אחא בר' דרב עויא לדברי ר' יוחנן בן ברוקה [ד]נכסי לך ואחריך לפלוני וראשון ראוי ליורשו אין לשני במקום ראשון כלום שאין זה לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק תיובתא [ה]דכולהו תיובתא לימא נמי תיהוי תיובתיה דריש לקיש ותסברא [ו]והא אמר רבא הלכתא כותיה דריש לקיש בהני תלת לא קשיא [ג]כאן בתוך כדי דבור כאן לאחר כדי דבור [ד]והלכתא כל תוך כדי דבור כדבור דמי [ה]לבר מעבודת כוכבים וקידושין

יירשו אחרים. פלוני ופלוני ולא בני בניי גלי אדעתיה דניחא ליה בגמלוס טפי כי היכי דלישתיור מהנהו נכסי להנהו אחרים ודוקא קאמר שקל: **והא הכא.** דקאמר לשון מתנה לבניו כדקתני תנו שקל לבני ולשון ירושה לאחרים כדקתני יירשו אחרים וקתני דקנו הנהו אחרים דמשום הכי קאמר בסיפא אין נותנין להם אלא שקל כדי לשייר מן הנכסים להנהו אחרים ואע"ג דכשתי שדות ושני בני אדם דמי דלבניו נתן שקל בכל שבת כל ימי חייהם והמותר מוריש לאחרים תחתיהן והיינו כעין ב' שדות וב' בני אדם שאין זוכין זה בחיי זה כלל הלכך שתי שדות נינהו ואפ"ה קנו אחרים דמהני לשון מתנה דהאי (א) ולשון ירושה דהילך כרב ששת: **הוא מותיב לה והוא מפרק לה.** דלא תקשי לחביריו בראוי ליורשו דהאי דקנו אחרים בלשון ירושה לאו משום דמהני ליה לשון מתנה דאידך אלא משום דהני אחרים הוו ראוים ליורשו כגון בניו והיכי דמי כגון דלבנים מבניו צוה לתת שקל בשבת ואם מתו יירש אחד משאר בניו כל המותר ואע"ג דאיכא עוד בנים אחרים ואיכא נמי בנים להני שמתו וכרבי יוחנן בן ברוקה דאמר לקמן (קל.) דאם אמר על בן בין הבנים יירש כל נכסיי דבריו קיימין והלכך אין נותנין להם אלא שקל דניחא ליה דישתייר קצת לזה שהוא אוהב ומתכוין להורישו הכל. ולמאי דאמרי' לקמן (שם) דפליגי רבנן עליה דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה ומוקמינן לפלוגתא דרבי יוחנן בן ברוקה באחר במקום בת ובת במקום בן דלר' יוחנן בן ברוקה יכול להוריש כל נכסיו להוא הראוי ליורשו אחר מיתת בנו וה"נ בראוי ליורשו כגון אחר במקום בן מיירי וה"ק דאם מתו בניי יירשו אחיי הראוים ליורשי ו)תחתיהן: ה"ג **נכסיי לך ואחריך יירש פלוני ואחרי אחריך יירש פלוני מת ראשון קנה שני מת שני קנה שלישי ואם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון.** והכי פירושו נכסיי לך היינו לשון מתנה כלומר נכסיי נתונים לך ואחריך יירש פלוני הרי לזה במתנה ולזה בירושה וכשתי שדות דמי שאין לשני בחיי ראשון כלום הרי מתנות מוחלקין ומקבלי מתנות מוחלקין ואפ"ה קתני קנה שני אלמא לשון מתנה דראשון מהני לשני: **יחזרו נכסים ליורשי ראשון.** דהא מכח השני נתן לשלישי אחריו וכיון דשני לא זכה שלישי מנא ליה: **וכ"ש ה"ג.** הא שני בראוי ליורשו כגון בן בין הבנים ואגב ריהטיה אשמועינן כר' יוחנן בן ברוקה דשני קני בלשון ירושה הואיל וראוי ליורשו במקצת: **אי הכי.** דהאי שני ראוי ליורשו והכי מהני ביה לשון ירושה כרבי יוחנן בן ברוקה אמאי כשמת שני קנה שלישי מכחו: **הא שלח רב אחא כו'.** דירושה אין לה הפסק וכיון דהאי שני בתורת ירושה באו לידו אין כח ביד המת לעקור נחלה מיורשי יורשיו לתתה להאי שלישי אלא יחזרו נכסים ליורשי שני דכיון דעשאו להאי שני יורש כי אמר נמי בתריה דהא יורש אני נותן לשלישי ה"ל מתנה על מה שכתוב בתורה דכתיב ובן אין לו עיין עליו (לעיל קטו.) דאשמועינן קרא דכל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין וכ"ש היכא דהוא עצמו יורש את הנחלה שאין כח בידינו להעבירה מבניו: **לדברי ר' יוחנן בן ברוקה.** דס"ל דאב יכול להוריש בלשון ירושה לאחד מבניו כל נכסיו: **אם אמר לאחד מהם נכסי לך.** כדמפרש לקמיה וראשון ראוי ליורשו ולא פירש לא לשון ירושה ולא לשון מתנה אין לשני במקום ראשון או יורשי ראשון כלום שאין כאן לשון מתנה להאי ראשון אלא מסתמא כלשון ירושה איכוין הנותן במאי דאמר נכסיי לך הואיל וחזי לירש כל הנכסים מן התורה אם ירצה אביו וכיון דירושה הויא להאי ראשון אינו יכול להפסיקה דאין ירושה לחצאין ולקמן בפרקין (קלג:) פרכינן הא אפסקה כו' ודוקא לר' יוחנן בן ברוקה אבל לרבנן כיון דאינו יכול להרבות ירושה לזה יותר מזה בלשון ירושה כלל ודאי מאי דאמר נכסי לך לראשון לשון מתנה הוא ויכול להפסיקה ויקנה שלישי: **תיובתא דכולהו.** בר מרבין אליבא דר' יוחנן ורב ששת: **תיובתיה דר"ל.** דאמר לשון מתנה לזה לא מהני ללשון ירושה לזה: **האמר רבא.** בפרק החולץ (יבמות לו.) הלכתא כו' וזו אחת מהן ואם איתא דהויא ברייתא תיובתיה לא פסקינן הלכתא הכי: **לא קשיא.** הא דקתני מתנה לזה וירושה לזה דקנו שניהן לא קשיא לר"ל דאמר לא קנה ברייתא דקאמר ואחריך יירש פלוני תוך כדי דבור הראשון דקאמר נכסיי לך הלכך מהני מתנה דראשון גם לשני והאי דקאמר ר"ל לא קנה בשתי שדות ושני בני אדם האי לשון ירושה היינו לאחר כדי דבור ולהכי לא מהני ליה לשני לשון מתנה דהאי אלשון ירושה דאידך וה"ק ר"ל לעולם לא קנה בלאחר כדי דבור עד שיאמר פלוני ופלוני כו' והלכך כיון דקאמר לשון מתנה אתרוייהו אפילו לאחר כדי דבור שפיר דמי. ומיהו רב דימי ור"א איתותבו לגמרי דאמרי לא קנה אלא בשדה אחת או אדם אחד אבל שתי שדות ושני בני אדם לא לדידהו אפילו תוך כדי דבור אמרי לא קנה דאם איתא דקנה בשתי שדות ושני בני אדם תוך כדי דבור לישמעינן דקנה וכ"ש שדה אחת ואדם אחד לרב דימי ושתי שדות ואדם אחד או שני בני אדם בשדה אחת לר"א אפילו לאחר כדי דבור אלא מדלא ידעו למלוח דליהני לשון מתנה ללשון ירושה אלא באדם אחד ובשדה אחת מכלל דבשתי שדות ובשני בני אדם לעולם לא קנה בין תוך כדי דבור בין לאחר כדי דבור: **תוך כדי דבור.** היינו כדי שאילת תלמיד לרב כדאמר בפ"ק דמס' מכות (דף ו.) א"ל רב אחא מדפתי לרבינא מכדי תוך כדי דבור היכי דמי כדי שאילת תלמיד לרב כו' ושאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי כדאמרי' בפרק מרובה (ב"ק דף עג:) כי לית ליה לר' יוסי כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי כו': **והלכתא כל תוך כדי דבור כדבור דמי.** כל שני דברים שאדם מוציא מפיו זה אחר זה בתוך כדי דבור שסיים דבור הראשון התחיל דבור האחרון לא חשבינן ליה נמלך אלא הרי הוא כאילו אמר שני דברים ביחד. ואם שניהם יכולים לתפוס כגון ח)הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים תמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים דהא לשניהן איתכוין אלא שאין יכול להוציא שני דברים כאחד. ואם האחד יש בו כח לתפוס והאחד אינו כלום יתפוס האחד והאחד כמאן דליתיה כגון ירושה ומתנה לאחד לשון ירושה בטל ולשון מתנה קונה. ואם שניהם סותרין זה את זה כי היכי דאמר בפ' בית כור (לעיל דף קד:) כגון מדה נמצא הן חסר הן יתר וכגון ט)איסתרא מאה מעי וכגון י)מעשה דשכירות מרחץ בי"ב זהובים לשנה בדינר זהב לחדש יש מהן שאומר תפוס לשון ראשון ויש שאומר תפוס לשון אחרון ויש שמספקא ליה ואומר יחלוקו ויש שהולך אחר המוחזק ושם (קה.) פירשתי דיניהן. והיכא דהדר ביה בהדיא תוך כדי דבור דאמר חוזרני בי הכל מודים דהויא חזרה: **לבר מעבודת כוכבים.** שאם התפים או הקלה דבר לעבודת כוכבים ובתוך כדי דבור חזר בו אפ"ה נאסרה משום חומרא דעבודת כוכבים וכדאמרי' נמי בעבודת כוכבים שקץ תשקצנו (דברים ז) דאע"ג דאתי מדינא להיתירא אסור:

וקידושין

והלכתא דתוך כדי דבור כדבור דמי. פי' ר"ת דלכך אמר כדבור דמי כדי שאילת תלמיד לרב היינו שלום עליך רבי לפי שכשאדם עושה סחורה עם חבירו ויראה רבו או גדול הימנו בחכמה לא יתן לו שלום שאם יתן לו שלום לא יוכל לחזור בו ממקחו לכך תקנו חכמים שכשיעור זה יכול לחזור וקשה לר"י בפ' בתרא דנדרים (דף פז.) תניא מי שיש לו חולה בתוך ביתו ונתעלף כמדומה לו שמת וקרע ואח"כ מת לא יצא ידי קריעה ואמר ר"ש בן פזי אמר ר"ש בן לוי לא שנו אלא אחר כדי דבור אבל תוך כדי דבור אינו חוזר וקורע והתם לא שייך האי טעמא וי"ל דלא פלוג רבנן ז): **חוץ** מעבודת כוכבים וקידושין. פי' רשב"ם שאם התפים או הקלה דבר לעבודת כוכבים ובתוך כדי דבור חזר בו אפ"ה נאסר ואין נראה לר"י דהתפסה לא שייכא בעבודת כוכבים דאמרי' בפ' כל הצלמים (ע"ז דף מד:) האומר בית זה לעבודת כוכבים לא אמר כלום שאין הקדש לעבודת כוכבים ואמרינן נמי בפ' כל האסורין (תמורה כח: ושם) דאין מוקצה לעבודת כוכבים אלא שבע שנים שנא' (שופטים ו) ואת הפר השני שבע שנים ועל שימסרנו (ב) לעבודת כוכבים ויאכילנה כרשיי עבודת כוכבים והתם לא שייך תוך כדי דבור ויש לדחות דאם ימכרנו לכהנים ל) של עבודת כוכבים ע"מ לפטמו שבע שנים הוי מוקצה ואפילו חזר בו תוך כדי דבור לא מהני ור"י פי' עבודת כוכבים שא"ל אלי אתה וחזר תוך כדי דבור דלא מהני מידי ויכול להיות שהוא גזירת הכתוב ובפ' בתרא דנדרים (דף פז.) קאמר והלכתא תוך כדי דבור כדבור דמי לבר מעבודת כוכבים ומגדף ומקדש ומגרש פירוש מגדף שאם גידף וחזר בו תוך כדי דבור לא מהני מידי ונראה קיצר כאן משום דמגדף הוי בכלל עבודת כוכבים ומגרש בכלל מקדש כי טעם אחד להם:

הלכה

עין משפט נר מצוה

פז א מיי' פי"ב מהל' זכייה ומתנה הלכה ז ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רמח סעיף ג:

פח ב מיי' שם הלכה ו ועי' בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף א:

פט ג מיי' פ"ו מהלכות נחלות הלכה ו סמג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רפא סעיף ז:

צ ד מיי' שם ופ"ב מהלכות שבועות הל' יח ופ"ב מהל' עדות הל' ג ועי' בהשגות ובכ"מ ופ"ח מהל' אבל הלכה ח ופ"ב מהל' תמורה הל' ד סמג עשין לו וקו ולאוין רמח טוש"ע שם ופי' כט סעיף א וטוש"ע יו"ד סי' רלד סעיף לא לב לג ופי' שמ סעיף לד לה:

צא ה מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הל"ד:

◆

רבינו גרשום

יירשו אחרים נכסי תחתיהן ולא בניהן משמע השתא דבעין רעה נותן להם. אין נותנין להם אלא שקל משום עין רעה ואחרים יירשו תחתיהן: והא הכא דכשתי שדות ושני בני אדם דמי. דלבניו אמר תנו להם שקל ולאידך אמר יירשו תחתיהן מה ששייר להן הויא לה לזה במתנה ולזה בירושה דומיא דשתי שדות ושני בני אדם וקתני דקנו בניו ואחרים וקשיא לר' יוחנן ור' אלעזר דסברי דשני בני אדם ושתי שדות לא קנו: בראוי ליורשו. שאותו שאמר יירשו אחרים תחתיהן אותם אחרים או אחיו או בתו היו דראוין הן ליורשו במקום שאין בנים אבל היכא דאין ראוי ליורשו לא קנה ור' יוחנן בן ברוקה הוא. דאמר במתני' אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין: ת"ש. שכיב מרע שאמר לאחר נכסי נתונות לך ואחריך יירש פלוני ואחריך כו'. אין לראשון אלא פירות של קרקע ולאחרים יהיו הגוף לו והפירות. מת ראשון קנה שני כדאמר המצוה ומת שני בחיי ראשון דלא באו נכסים ברשות שני וכשימות הראשון אין נותנין הנכסים לשלישי דשלישי היה לו לירש השני אם באו ליד שני והואיל ולא באו ליד שני אין נותנין לשלישי כלום אלא יחזרו נכסים ליורשי ראשון כדקיימי: והא הכא כשתי שדות ושני בני אדם דמיין. מאי דיהיב לראשון פירות יהיב ליה בלשון מתנה ולאידך יהיב גוף הקרקע בירושה דקאמר ואחריך [יירש] היינו יורש ודומיא דב' שדות ושני בני אדם הן ואפי' הכי קתני דקנו: וכי תימא בראוי ליורשו האי שני להכי קני. אי הכי אם מת שני אמאי קני שלישי והא שלח רב אחא כו'. שאין חשוב לשון מתנה מה שנתן לו אלא לשון ירושה חשיב הואיל וראוי ליורשו הוא וירושה אין לה הפסק כלומר מי שראוי ליורשו אחרי שנתן לו בירושה שוב אינה פוסקת אותה ירושה מזרע וזרעו ואין לאחרים במקום יורש כלום ולא יורש אחר. אלא לאו ש"מ האי ואחריך לאו בראוי ליורשו הוא וקתני דקנו: תיובתא דכולהו תנאי. דאמרי' לעיל להיכא דאמר להאי שדה זו בירושה ולאידך שדה זו במתנה לא אמר כלום משום דהויא ירושה מודעא לחבירתה למתנה והכא

מסורת הש"ס

א) [לקמן קל.], ב) שם קלג., ג) [שם קלג.], ד) [עי' תוס' כתובות מח: ד"ה תיובתא], ה) יבמות לו. חולין עו., ו) נדרים פז., ז) פי' של בני בניו. רש"ל, ח) [תמורה כח:], ט) [לעיל קה:], י) [שם], כ) וע"ע בתוס' ב"ק עג: ד"ה כי וכו' ובר"ן נדרים פז. ד"ה והלכתא], ל) בס"א: לכומרים.

◆

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה והא הכא וכו' לשון מתנה דהאי ללשון ירושה: (ב) תוס' ד"ה חוץ וכו' שימסרנו לכומרי ע"ז:

◆

מוסף רש"י

יירשו אחרים תחתיהם. אע"ג דאמר תנו שקל ולא אמר אל תתנו אלא שקל, גלי בדעתיה דלא בעי למיתב להו אלא שקל בשבת, כי היכי דלאם מתו יירשו אחרים תחתיהם (תענית כא.). אין נותנין להן אלא שקל. שאין לנו להפסיד את הבאים אחריהם, הואיל ועשה את האחרים יורשים אחריהם ולפי דוקא שקל קאמר, כדי שתפול ירושה אחריהם לאותן אחרים (כתובות סט.). מת שני. אחרי הראשון, קנה שלישי (לקמן קלג.). יחזרו נכסים ליורשי ראשון. כלומר כשימות הראשון יורשיו יורשין מכחו, שהרי לא זכה לשלישי אלא מכח השני, דהא לא קאמר לראשון נכסיי לך ואחריך לפלוני יהא אין פלוני יתנו לפלוני השלישי. וכיון דשני לא זכה שלישי נמי לא יקנה, אלא יורשי ראשון יירשו להני נכסים (שם). כל תוך כדי דבור כדבור דמי. דהחוזר תוך כדי דבור כדבור דמי לכולהו מילי (נדרים פז.). לבר מעבודת כוכבים. האומר לעבודת כוכבים אלי אתה, דלהדבור לחודיה חייב (שם).

◆

רבינו גרשום (המשך)

איכא למישמע דקני: ולימא תהוי תיובתא דריש לקיש. דמהכא איכא למישמע מינה להיכא דאמר נכסיי לך ואחריך לפלוני מת ראשון קני שני [מת שני] קנה שלישי אע"ג דלא אמר מתנה אלא לחד מינייהו לראשון ולשני ולשלישי בירושה ואפ"ה קני וריש לקיש דאמר לעיל דלא קני עד שאמר פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתי להם דמשמע דלכל חד וחד צריך נתינה: בהני תלת. חדא הא דלעיל. אידך דקאמר פירות לאו כקנין הגוף דמי. ואידך אשה מעוברת א) אם חלצה כשירה אם לאו שמת בנה והלכתא כוותיה כי היכי דתניא במתני' דיבמות (דף לו.): לא קשיא הכא. בנכסיי לך ואחריך לפלוני ואחרי אחריך לפלוני אמאי קנו כולם אע"ג דלא אמר מתנה אלא לראשון בלבד היינו טעמא דקנו בתוך כדי דבור דאמר נכסיי לך אמר נמי מיד ואחריך לפלוני ואחריך לפלוני כיון בתוך כדי דבור כללו עם נתינה דראשון (דמי בניין) דשייכי הני תרי בנתינה דראשון להכי קנו כולן אבל אם אמר אחר כדי דבור ושהא ואמר אחריך לפלוני לא קנו דהויא חדא מודעא לחברתה: לבר מעבודת כוכבים

א) נראה דל"ל אשה מעוברת שחלצה אינה חלוצה ואפי' הפילה אח"כ.